

POSTANOWIENIE

Dnia 17 grudnia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Halina Kiriłło

w sprawie z odwołania W. G.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w L.

o emeryturę,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 17 grudnia 2019 r.,

na skutek skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 7 listopada 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. nie obciąża odwołującego się kosztami zastępstwa procesowego organu rentowego w postępowaniu kasacyjnym,**
- 3. przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w (...) na rzecz radcy prawnego I. K. kwotę 120 (sto dwadzieścia) złotych tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w postępowaniu kasacyjnym, powiększoną o stawkę podatku od towarów i usług.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 7 listopada 2017 r. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację W.G. od wyroku Sądu Okręgowego w L. z dnia 18 kwietnia 2017 r., którym oddalono jego odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w L. o prawo do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach.

Odwołujący się zaskarżył powyższy wyrok w całości skargą kasacyjną. Skargę oparł na podstawie naruszenia prawa materialnego, przez jego pominięcie, a więc niewłaściwe niezastosowanie:

1/ art. 5 lit. a w związku z art. 7 ust. 1 lit. a ppkt iii) w związku z art. 9 ust. 1 lit. a, c, e i f w związku z art. 17 ust. 1 i art. 23 lit. a dyrektywy 2006/54/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie wprowadzenia w życie zasady równości szans oraz równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy, której termin transpozycji upłynął bezskutecznie w dniu 15 sierpnia 2008 r.;

2/ prawa pierwotnego UE - ogólnej zasady prawa Unii Europejskiej, tj. ogólnej zasady zakazu dyskryminacji ze względu na płeć;

3/ prawa pierwotnego UE – ogólnej zasady prawa Unii Europejskiej, tj. zasady pierwszeństwa tego prawa, albowiem art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1270 ze zm.; dalej: ustawa emerytalna) różnicuje sytuację kobiet i mężczyzn co do przejścia na emeryturę wyłącznie na podstawie kryterium płci, na niekorzyść mężczyzn będących w porównywalnej sytuacji, podczas gdy:

(-) jest to przejaw dyskryminacji bezpośredniej ze względu na płeć w rozumieniu art. 2 ust. 1 lit. a powołanej dyrektywy, wskazany wprost jako przykład dyskryminacji w art. 9 ust. 1 lit. a, c, e i f dyrektywy,

(-) dyrektywa stosuje się bezpośrednio w obliczu braku jej transpozycji w ustawie o emeryturach i rentach z FUS, która to ustawa wciąż stosuje kryterium płci co do nabywania zwykłych i wcześniejszych uprawnień emerytalnych,

(-) w sprawie odwołujący się mógłby otrzymać emeryturę za taką samą i takiej długości pracę, jaką wykonywał, gdyby był płci żeńskiej,

(-) nie można usunąć niezgodności z prawem Unii w drodze wykładni, bowiem art. 24 ust. 1 ustawy jest jasny, wyraźnie stosując dyskryminacyjne rozróżnienie ze względu na płeć. W razie uznania, że rozstrzygnięcie sprawy zależy od wykładni prawa Unii Europejskiej i wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, skarżący wniósł o wystąpienie do Trybunału na podstawie art. 267 TfUE o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

Skarżący domagał się uchylenia i zmiany zaskarżonego wyroku, przez uwzględnienie apelacji i w konsekwencji uwzględnienie odwołania od decyzji emerytalno-rentowej oraz przyznanie odwołującemu się prawa do emerytury. Ponadto reprezentujący odwołującego się pełnomocnik z urzędu wniósł o przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej w postępowaniu kasacyjnym w wysokości 150% opłaty oraz podwyższenie jej o kwotę podatku od towarów i usług i oświadczył, że opłata nie została zapłacona w całości lub w części.

Zdaniem skarżącego, przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania uzasadnia istnienie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego: czy norma polskiego prawa ubezpieczeń społecznych wynikająca z ustawy emerytalnej jest niezgodna z prawem Unii, jako przejaw dyskryminacji bezpośredniej ze względu na płeć. Kwestia ta nie była jeszcze przedmiotem orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej lub Sądu Najwyższego, zatem spełnia przesłankę nowości, istnieją rozbieżne oceny z punktów widzenia prawa unijnego oraz prawa polskiego jako prawa krajowego, a nadto zagadnienie ma znaczenie dla rozpoznania wniesionej skargi kasacyjnej oraz innych podobnych spraw, albowiem dotyczy ono podstawowych norm prawa materialnego w polskim systemie emerytalnym, ma więc charakter uniwersalny. W razie stwierdzenia niezgodności art. 24 ust. 1 ustawy emerytalnej co do powszechnej emerytury z prawem Unii, skutek dla systemu prawnego Rzeczypospolitej Polskiej będzie bardzo daleko idący, bowiem zrówna się wiek emerytalny kobiet i obecnie dyskryminowanych ze względu na płeć mężczyzn - w każdej sprawie emerytalnej, bez względu na treść i rangę prawa krajowego, zgodnie z zasadą pierwszeństwa prawa Unii.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o odmowę przyjęcia skargi do rozpoznania, a ponadto o zasądzenie od odwołującego się na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu przed Sądem Najwyższym według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie kwalifikowała się do przyjęcia celem jej merytorycznego rozpoznania.

Rozpoznanie skargi kasacyjnej następuje tylko z przyczyn kwalifikowanych, wymienionych w art. 398⁹ § 1 k.p.c., tj. wówczas, gdy w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, bądź istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, czy też zachodzi nieważność postępowania lub gdy skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. W konsekwencji tegoż w art. 398⁴ § 2 k.p.c. wśród istotnych wymagań skargi kasacyjnej ustawodawca wymienił obowiązek złożenia wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienie. Wymóg ten wiąże się z tzw. przedsądem, polegającym między innymi na możliwości odmowy przez Sąd Najwyższy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania (art. 398⁹ § 2 k.p.c.), a jego spełnienie powinno przybrać postać wyodrębnionego wyводу prawnego, w którym skarżący wykaże, jakie występujące w sprawie okoliczności pozwalają na uwzględnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania i jednocześnie uzasadnieniu, dlaczego odpowiadają one ustawowemu katalogowi przesłanek. Ustawodawca nieprzypadkowo, konstruując wymagania skargi kasacyjnej, wyodrębnił w oddzielnych przepisach art. 398⁴ k.p.c. obowiązek przytoczenia podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienia (§ 1) i obowiązek przedstawienia wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienia (§ 2). Chodzi zatem o dwa odrębne, kreatywne elementy skargi kasacyjnej, które spełniają określone cele i podlegają ocenie Sądu Najwyższego, na różnych etapach postępowania kasacyjnego. Wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienie podlegają analizie na etapie przedsądu, natomiast przytoczone podstawy kasacyjne i ich uzasadnienie oceniane są dopiero po przyjęciu skargi do rozpoznania, w trakcie jej merytorycznego rozpoznawania. Oba te elementy muszą być więc przez skarżącego wyodrębnione, oddzielnie przedstawione i uzasadnione, a dla spełnienia wymogu z art. 398⁴ § 2 k.p.c. nie wystarczy odwołanie się do podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienia, bo choć dla obu tych przesłanek argumenty mogą być podobne, to Sąd Najwyższy w ramach przedsądu bada tylko wskazane w skardze okoliczności uzasadniające przyjęcie jej do rozpoznania, nie analizuje zaś podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienia. Skarga kasacyjna powinna być tak zredagowana i skonstruowana, aby Sąd Najwyższy nie musiał poszukiwać w uzasadnieniu jej podstaw pozostałych elementów konstrukcyjnych skargi, ani tym

bardziej się ich domyślać. Skarga kasacyjna jest wszak szczególnym środkiem zaskarżenia, realizującym przede wszystkim interes publiczny, polegający na usuwaniu rozbieżności w orzecznictwie sądów powszechnych oraz na wspomaganiu rozwoju prawa, zatem uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania powinno koncentrować się na wykazaniu, że takie okoliczności w sprawie zachodzą.

Przekonanie Sądu Najwyższego oceniającego na etapie przedsądu o zasadności przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania w oparciu o przesłankę z art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. wymaga wskazania za pomocą wywodu prawnego, na kanwie jakich norm (przepisów) zagadnienie powstało, jakie są możliwe interpretacje problemu i jakie jego rozstrzygnięcie proponuje skarżący (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 2009 r., II PK 66/09, LEX nr 553691). Zagadnienie prawne jest to problem, który wiąże się z określonym przepisem prawa materialnego lub procesowego, a którego wyjaśnienie ma znaczenie nie tylko dla rozstrzygnięcia innych podobnych spraw, ale także dla rozstrzygnięcia konkretnej, jednostkowej sprawy (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 marca 2012 r., I PK 158/11, LEX nr 1215116). Wskazanie zagadnienia prawnego uzasadniającego wniosek o rozpoznanie skargi kasacyjnej powinno nastąpić przez określenie przepisów prawa, w związku z którymi zostało sformułowane, i wskazanie argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen. Dopiero wówczas Sąd Najwyższy ma podstawę do oceny, czy przedstawione zagadnienie jest rzeczywiście zagadnieniem "prawnym" oraz czy jest to zagadnienie "istotne" (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 23 marca 2012 r., II PK 284/11, LEX nr 1214575; z dnia 13 sierpnia 2002 r., I PKN 649/01, OSNP 2004 nr 9, poz. 158, z dnia 14 lutego 2003 r., I PK 306/02, Wokanda 2004 nr 7-8, s. 51; z dnia 11 kwietnia 2012 r., III SK 41/11, LEX nr 1238126; z dnia 31 stycznia 2013 r., II CSK 479/12, LEX nr 1293729). Obowiązkiem skarżącego jest też wywiedzenie i uzasadnienie występującego w sprawie problemu w sposób zbliżony do tego, jaki przewidziany jest przy przedstawianiu zagadnienia prawnego przez sąd odwoławczy na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. Rzeczą Sądu Najwyższego przy ocenie, czy skarga kasacyjna może być przyjęta do rozpoznania, nie jest doszukiwanie się w uzasadnieniu jej podstaw argumentacji mającej wykazać

istnienie istotnego zagadnienia prawnego. Przedstawienie takiej argumentacji w uzasadnieniu podstaw skargi służy bowiem jedynie wykazaniu zarzucanego naruszenia prawa materialnego lub procesowego. Sąd Najwyższy w ramach przedsądu bada tylko wskazane w skardze okoliczności uzasadniające przyjęcie jej do rozpoznania, nie analizuje zaś podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienia (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 listopada 2011 r., III UK 10/11, LEX nr 1124105). Ponadto twierdzenie o występowaniu istotnego zagadnienia prawnego jest uzasadnione tylko wtedy, kiedy przedstawiony problem prawny nie został jeszcze rozstrzygnięty przez Sąd Najwyższy lub kiedy istnieją rozbieżne poglądy w tym zakresie, wynikające z odmiennej wykładni przepisów konstruujących to zagadnienie (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 2010 r., II UK 363/09, LEX nr 577467 i z dnia 12 marca 2010 r., II UK 400/09, LEX nr 577468).

Skarżący nie zdołał wykazać występowania tak rozumianej przesłanki przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Sugerując potrzebę rozstrzygnięcia istotnego zagadnienia prawnego autor skargi kasacyjnej powołał jedynie art. 24 ust. 1 ustawy emerytalnej, wiążąc go z regulacją prawa unijnego. Tymczasem ubezpieczony ubiegał się o przyznanie emerytury na podstawie art. 184 ust. 1 w związku z art. 32 ustawy emerytalnej, i takiego świadczenia odmówiono mu zaskarżoną decyzją Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Należy podkreślić, że treść decyzji organu rentowego oraz odwołania od niej określa granice kognicji sądów ubezpieczeń społecznych w sprawach z zakresu tej gałęzi prawa. Skarżący nie odniósł się - ani w podstawach kasacyjnych, ani we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania - do tych przepisów prawa materialnego, które legły u podstaw decyzji organu rentowego i wyroków sądowych zapadłych w wyniku rozpoznania odwołania od niej.

Warto zauważyć, że w postanowieniu z dnia 21 maja 2019 r., I UK 244/18 (LEX nr 2665212) Sąd Najwyższy wyjaśnił, iż zamiar ustawodawcy stopniowego "wygaszania" dotychczasowych szczególnych uprawnień emerytalnych niektórych ubezpieczonych, w tym pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, znalazł swoje odzwierciedlenie w strukturze ustawy emerytalnej. W dziale II tego aktu, warunki przechodzenia na emeryturę zostały zróżnicowane według kryterium urodzenia: dla ubezpieczonych urodzonych po dniu

31 grudnia 1948 r. (rozdział 1), dla ubezpieczonych urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r. (rozdział 2) oraz dla niektórych ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r. (rozdział 3). W ostateczności ustawa emerytalna zachowała dotychczasowe zasady przechodzenia na wcześniejszą emeryturę dla zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze pracowników urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r. (art. 32), ograniczając jednocześnie możliwości przechodzenia na emeryturę na uprzywilejowanych zasadach dla będących pracownikami ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r. a przed dniem 1 stycznia 1969 r. (art. 46 ust. 1). Obie regulacje mają przejściowy charakter, gdyż pierwsza dotyczy tych ubezpieczonych, którzy w dniu wejścia ustawy w życie (1 stycznia 1999 r.) osiągnęli wiek co najmniej 50 lat, druga natomiast odnosi się do tych ubezpieczonych, którzy przesłanki nabycia prawa do wcześniejszej emerytury spełnią do końca 2008 r. Ponadto ustawa emerytalna w obejmującym przepisy przejściowe rozdziale 2 działu X zawiera szczególną regulację przejściową dotyczącą niektórych ubezpieczonych zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze przed dniem 1 stycznia 1999 r. Mianowicie w art. 184 tej ustawy zostało przewidziane prawo do wcześniejszej emerytury dla zamkniętego katalogu ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., którzy do końca 1998 r. spełnili ustawowo określone przesłanki stażowe. Zróżnicowanie warunków przechodzenia na emeryturę ubezpieczonych, o których mowa w art. 184 ustawy emerytalnej, w stosunku do innych ubezpieczonych dokonane zatem zostało nie tylko według kryterium urodzenia, ale także według dodatkowego kryterium posiadania na dzień 1 stycznia 1999 r. wymaganego stażu "zawodowego" i ubezpieczeniowego (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 8 lutego 2007 r., II UZP 14/06, OSNP 2007 nr 13-14, poz. 199 oraz wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 18 lipca 2007 r., I UK 62/07, OSNP 2008 nr 17-18, poz. 269; z dnia 6 grudnia 2007 r., I UK 132/07, LEX nr 621798; z dnia 21 maja 2009 r., II UK 370/08, OSNP 2011 nr 1-2, poz. 20 i z dnia 14 czerwca 2012 r., I UK 1/12, LEX nr 1229806; a także wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z dnia 22 czerwca 1999 r., K 5/99, OTK ZU 1999 nr 5, poz. 100; z dnia 4 stycznia 2000 r., K 18/99, OTK ZU 2000 nr 1, poz. 1; z dnia 12 września 2000 r., K 1/00, OTK 2000 nr 6, poz. 185). W konsekwencji utrwalony jest pogląd,

że prawo do emerytury na podstawie art. 184 ustawy emerytalnej nabywa tylko ten ubezpieczony, który na dzień wejścia w życie tej ustawy spełnił określone w niej warunki stażowe, a po tej dacie osiągnął wymagany wiek, niezależnie od tego, czy w chwili osiągnięcia tego wieku wykonywał pracę w szczególnych warunkach lub był pracownikiem wykonującym inną pracę, czy też pozostawał w zatrudnieniu na innej podstawie niż stosunek pracy bądź nie pozostawał w jakimkolwiek zatrudnieniu. Warunki stażowe dotyczą przy tym nie tylko okresu składkowego i nieskładkowego, o którym mowa w art. 27 tej ustawy, ale także okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach bądź szczególnym charakterze.

Skarżący podnosząc argument dyskryminacji z uwagi na płeć, nie zakwestionował natomiast - będącego również przesłanką przyznania emerytury na podstawie art. 184 ust. 1 w związku z art. 32 ustawy emerytalnej - ustalonego w sprawie przez Sąd drugiej instancji łącznego okresu zatrudnienia wnioskodawcy przy pracach w szczególnych warunkach, który zgodnie z § 4 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. z 1983 r. Nr 8, poz. 43) wynosi (niezależnie od płci) co najmniej 15 lat. W związku z brakiem zakwestionowania ustalonego przez Sąd Apelacyjny okresu pracy skarżącego w szczególnych warunkach, podnoszone zagadnienie prawne nie wywiera wpływu na treść rozstrzygnięcia w przedmiocie prawa ubezpieczonego do emerytury określonej w art. 184 w związku z art. 32 ustawy emerytalnej.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. O kosztach postępowania orzeczono na podstawie art. 102 k.p.c. Natomiast o wynagrodzeniu należnym pełnomocnikowi z urzędu reprezentującemu skarżącego w postępowaniu kasacyjnym orzeczono na podstawie § 15 ust. 2 w związku z § 16 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 68).

